

FENOMENUL GLOBALIZĂRII ȘI IMPLICAȚIILE SALE ASUPRA SOCIETĂȚII

Natalia NEGREA

cadru didactic asociat, Departamentul de Administrație Publică, Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea Babeș-Bolyai

This paper considers globalization, from the economical and financial point of view, as an essential direction of international development in the last period. The presentation is focused upon international finance institutions that are shaping development.

In the last years, economic evolutions can be easily observed from the point of international rather than national economic sphere, global financial system being in the center of globalization. International Monetary Fund and World Bank are the key actors of a process that started at Bretton-Woods and continued with the establishment of the European Monetary System. In the eve of the third millenia, globalization is the name of the game, so that modern economic analysis can draw conclusions over its outcomes.

*Revista Transilvană
de Științe Administrative,
2(14), 2005, pp. 88-98*

În momentul actual economiile internaționale sunt într-o evoluție continuă în plan structural, calitativ și cantitativ, dinamica proceselor economice desfășurându-se la scară planetară.

O interacțiune crescută între diferite entități economice (economii naționale, firme de afaceri încadrate la nivel național sau regional, ramuri sau subramuri ale economiilor naționale cu o anumită specificitate) are la bază evoluția tehnologică care determină creșteri ale volumului producției și o nevoie acută de răspândire dincolo de limitele piețelor naționale. Cea mai complexă formă a internaționalizării unei activități economice și a integrării economice este globalizarea.

Liberalizarea fluxurilor de mărfuri și servicii a condus spre o liberalizare a fluxurilor de capital ca urmare a aplicării unor strategii specifice de supraveghere a fluxurilor cursului de schimb și înaintării unor proiecte de dezvoltare și reconstrucție economică, a intensificării cooperării în sfera financiar-monetară, a multiplicării interdependențelor în cadrul pieței financiare internaționale ca urmare a apariției de noi instrumente financiare pe piețele internaționale de capital. Era astfel necesară crearea unui cadru instituțional care să susțină toate aceste transformări fiind vorba de Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială (BM).

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a generat idealuri și viziuni referitoare la realizarea unei

noi ordini mondiale dominate de pace și stabilitate, cooperarea și organizarea la nivel internațional reprezentând elementele cruciale ale acestui proces. Se constituie astfel o serie de instituții la nivel internațional cum ar fi Organizația Națiunilor Unite, Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, cu ajutorul cărora se urmărește stabilirea unei noi ordini mondiale caracterizată de prosperitate. Dar, odată cu apariția Războiului Rece toate idealurile s-au destrămat, o formă primară de cooperare existând doar în interiorul fiecărui bloc construit în jurul celor două superputeri: Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice.

“Globalizarea economică și financiară este adesea percepută ca fiind cauzatoare de constrângeri puternice în probleme de politică economică ale guvernelor naționale, limitând suveranitatea economică a statelor.”¹

Politica economică internațională contemporană este caracterizată de aspecte fără precedent: produse multinaționale, fluxuri financiare între țări, schimburi internaționale. Această politică economică este contracarată de conflicte politice între indivizi, grupuri, clase sociale și țări. Contradicția dintre integrarea economică în creștere și bunăstarea pe care o produce, pe de-o parte, și dorința de control politic și autonomie națională, pe de altă parte, caracterizează cu precădere perioada contemporană.

Fluxurile financiare ilustrează mișcările financiare între țări. Aceasta se explică prin necesitatea schimburilor de produse și servicii, de investiții sau de mișcări de capital bazate pe prețuri. Pentru orice țară, oricare din aceste operațiuni reprezintă un dezechilibru dacă nu este compensată din sens invers. Această compensație se traduce în mod convențional în balanța de plăți, deficitul uneia este excedentul alteia.

Liberalizarea și reglementarea tranzacțiilor financiare naționale și internaționale care au avut loc în cursul ultimelor două decenii, contrastează cu condițiile care prevalau, în acest domeniu, în cursul anilor precedenți.

Perioada de după 1945 este caracterizată de o mare varietate de probleme teoretice, practice și politice. Numeroase lucrări recente au încercat să evalueze dezvoltarea și evoluția globalizării financiare punând accentul pe diferite măsuri de integrare internațională a piețelor financiare.

În acest domeniu sunt vizibile trei mari tipuri de demersuri:

- cele care studiază mediul instituțional și legal al tranzacțiilor financiare internaționale în scopul evaluării gradului de convertibilitate al diferitelor devize;
- cele care sunt fondate pe implicațiile “regulii prețului unic” aplicată pe piețele financiare;
- cele care, direct sau indirect, se sprijină pe evaluările fluxului internațional de capital.

Istoria restricțiilor asupra instituțiilor privind mobilitatea internațională a capitalului financiar s-a consacrat de abia după cel de-al Doilea Război Mondial. Se poate spune că liberalizarea și dereglementarea tranzacțiilor de schimb și a tranzacțiilor financiare internaționale sunt evoluții relativ recente: până la sfârșitul anilor '50 convertibilitatea în cont curent a monedei era foarte limitată. După aceasta, guvernele naționale ale marilor economii au conservat acest gen de practici restrictive și, cu excepția țărilor anglo-saxone, convertibilitatea completă și libertatea totală de transferuri de capital nu au fost instaurate decât la sfârșitul anilor 1980 în țările din OCDE² și la începutul anilor 1990 în alte zone. Deschiderea comercială și financiară, a țărilor din fostul bloc sovietic, constituie din acest punct de vedere o turnură importantă. Pentru mai bine de 30 de ani relațiile dintre țările noncomuniste au fost dominate de Statele Unite, iar această supremație continuă să influențeze și astăzi politica economică internațională.

În arena politică, alianțele formale și informale ale țărilor noncomuniste cu SUA le transformă pe acestea în centri ai unei rețele de sprijin și apărare reciprocă.

¹ Antoin Bouet, “Globalisation et politiques économiques”, Ed. Economică, Paris, 1999.

² Organizația Pentru Cooperare și Dezvoltare Economică

În arena economică, rețeaua de organizații internaționale economice: F.M.I., G.A.T.T.³, B.I.R.D.⁴, s-a dezvoltat sub umbrela protectoare, și uneori, la directă inițiativă a SUA. Economia mondială, însăși, a fost puternic influențată de dezvoltarea băncilor și corporațiilor multinaționale a căror formă contemporană este, în mare parte, de origine nord-americană. S.U.A. plănuiește întoarcerea la principiile deceniului 30 în vederea reorganizării economiei mondiale. De aceea, la începuturile “Marii Crize”, liderii politici americani au ignorat posibilitatea cooperării economice internaționale, încercând singuri stabilizarea economiei naționale. Cu toate acestea, deși administrația Roosevelt susținea reabilitarea economiei fără cooperare internațională, începând cu anul 1934 au fost semnalate noi inițiative americane care scoteau S.U.A. din tradiționala izolare. Secretarul de stat, Cordell Hull, a militat pentru liberul schimb și în 1934 a convins Congresul să adopte “Actul privind înțelegerile de schimb reciproc”⁵ care permitea executivului negocierea reducerii taxelor cu țările străine și, în special, cu țările vest europene. Acest pas către liberalizarea schimburilor și cooperare economică internațională a adus Statele Unite mai aproape de Marea Britanie și Franța.

Globalizare este fenomenul dominant al evoluției internaționale din ultimii ani. Nici o țară nu-și poate elabora strategiile de dezvoltare fără a ține cont de particularitățile și rigorile noului fenomen. Globalizarea confirmă încă o dată soarta pe care o au conceptele la modă: cu cât sunt mai mult utilizate, cu atât devin mai puțin clare, mai confuze; cu cât își propun să deslușească mai multe lucruri, cu atât devin mai „opace”, pentru realitățile pe care pretind că le exprimă.

Globalizarea reprezintă o direcție esențială a dezvoltării contemporane, un adevărat test pentru stat, pentru societatea contemporană în general, o probă a disponibilității lor de a participa la modelarea viitorului într-o viziune activă. Avem de-a face cu un fenomen extrem de important căruia trebuie să-i pătrundem complexitatea și să-i înțelegem impactul asupra vieții noastre.

În centrul globalizării economice se află sistemul financiar mondial, drept urmare accentul se va pune pe instituțiile financiare, mai exact pe Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială.

Noua ordine internațională care a luat naștere în 1934 primește alte dimensiuni la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Înțelegerile de la Bretton-Woods, dintre aliații din 1944, stabilesc noi organizații economice internaționale care devin fundația sistemului post-război, sistem condus de SUA. Vechea alianță americano-sovietică din timpul războiului începe să se stingă, iar în țările noncomuniste ia naștere o nouă ordine economică. Această nouă ordine se bazează pe sistemul de la Bretton-Woods: cooperare monetară internațională sub auspiciile F.M.I., liberalizarea schimburilor internaționale negociate de G.A.T.T., investiții în țările în curs de dezvoltare stimulate de Banca Mondială. Toți acești “piloni” ai noii ordini au fost, în principal, concepuți de către SUA și, bineînțeles, depinzând direct de sprijin american.

În 5 iunie 1947, la Harvard, generalul Marshall, secretar de stat american, ține celebrul discurs ce lansează planul care-i poartă numele. Scopul constă în stabilirea unui program de ansamblu pentru reconstrucția Europei. De sprijinul financiar al Statelor Unite, chiar dacă e oferit în principiu întregii Europe, nu va putea beneficia decât partea sa occidentală, planul Marshall reprezentând tocmai instrumentul economic de stăvilire a comunismului.

Lumea de după război reflecta politica externă americană în multe privințe. Principala grijă a americanilor a fost să construiască un puternic bloc antisovietic împreună cu aliații europeni, iar acest lucru s-a realizat prin masivul flux de ajutor american prin Planul Marshall și prin încurajarea cooperării Europei de Vest pe o nouă Piață Comună. În acest timp S.U.A. și-au deschis barierele produselor străine de proveniență vest-europeană, dar nu au mai făcut toate acestea în mod altruist:

³ General Agreement of Tariff and Trade

⁴ Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare

⁵ Reciprocal Trade Agreements Act

reconstrucția europeană, liberalizarea schimburilor și creșterea investițiilor internaționale au ajutat la creșterea prosperității americane.

Politicile americane, oricare ar fi motivația lor, au un impact major asupra politicii economice internaționale. Liberalizarea schimburilor a deschis imensa piață americană produselor străine. Investițiile americane internaționale au furnizat capitalul tehnologiei și expertiza atât pentru Europa, cât și pentru țările non-comuniste în curs de dezvoltare. Ajutorul economic al Guvernului american, fie el acordat direct sau prin intermediul instituțiilor de genul Banca Mondială, a dus la creșterea economică a țărilor amintite anterior.

Principiul fundamental de pornire în ceea ce privește contextul monetar internațional este acela de aliniere pe calea convertibilității, în situația unor abateri minimale (2%) de la cursul considerat fix. Prin înțelegere internațională, ratele de schimb au putut fi ajustate ulterior, în ideea posibilității corectării dezechilibrelor survenite în cadrul plăților internaționale sau în ceea ce privește controlul mișcărilor internaționale de capitaluri. Această „libertate” monetară trebuia să confere țărilor în primul rând posibilitatea de a reacționa competitiv în ceea ce privește ajustările macroeconomice.

În al doilea rând, atât F.M.I., cât și B.I.R.D. trebuiau să creeze un cadru concret, pe de-o parte, pentru canalizarea fluxurilor financiare înspre țările ce se situau în poziții dificile din perspectiva echilibrului balanței de plăți, iar pe de altă parte, să intermedieze între piețele internaționale private de capital. Funcționarea acestor structuri instituționale a fost indusă, în primul rând, de analiza perioadei interbelice, de analiza crizei profunde a anilor 30 când au fost pentru prima oară sugerate remediile instituționale macroeconomice.

În iulie 1944, când cel de-al doilea război mondial încă nu se încheiase, la Bretton Woods, în New Hampshire, Statele Unite, a fost organizată o Conferință Monetară și Financiară pentru a se stabili cum anume va fi susținut din punct de vedere financiar efortul de reconstrucție de după război. Participanții aveau în vedere mai ales refacerea Europei distruse de război, dar, în sens mai larg, construirea unui sistem financiar care să asigure stabilitatea economiei mondiale și să evite crize masive, așa cum fusese cea din anii '30. Baza teoretică a soluțiilor propuse a fost furnizată de economistul britanic John Maynard Keynes, unul dintre cei mai importanți participanți la conferință. Keynes propunea că guvernele trebuie să susțină cererea prin instrumente monetare (tipărirea și controlul circulației banilor) și fiscale (politici de cheltuieli și impozitare). Keynes este uneori creditat – corect sau nu – cu afirmații de genul: „Dacă trebuie, plățiți-i pe oameni să sape gropi și apoi să le astupe la loc. Dar, orice ar fi, cheltuiți.” - atât de importantă era considerată menținerea cererii (putere de cumpărare și disponibilitatea de a cheltui). Degradarea cererii era identificată drept principala cauză a declinului economic și, în consecință, sistemul pus la punct la Bretton Woods urma să prevină un astfel de fenomen la nivel global. Crizele economice nu au putut fi evitate în cadrul aranjamentelor existente. La conferința din vara lui 1944 s-a încercat remedierea deficiențelor regimurilor precedente, în condițiile în care statele aliate împotriva Axei doreau să-și promoveze propriile interese. Din punct de vedere instituțional, rezultatul a fost înființarea a două instituții care se află și în prezent în prim-planul vieții economice a planetei: Banca Mondială (Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare) și Fondul Monetar Internațional. Inițial, BM (BIRD) urmărea în principal, așa cum îi spune și numele oficial, susținerea reconstrucției zonelor afectate de război, urma să sprijine refacerea economică a statelor distruse de război, în special a celor europene, asigurând astfel creșterea puterii de cumpărare și a piețelor din aceste state. BM ar fi trebuit să se îndrepte, apoi, asupra statelor în curs de dezvoltare din lumea a treia pentru a le „împinge” economiile în aceeași direcție, a creșterii. În schimb, FMI avea un obiectiv mai vast – asigurarea stabilității la scară globală, trebuia să prevină o nouă criză economică mondială menținând cererea la un nivel relativ constant. Acest fapt se putea realiza prin exercitarea de presiuni asupra statelor și prin acordarea de împrumuturi în caz de urgență. Sintetizând, imediat după 1944 și până prin anii '70, obiectivul central al ambelor instituții a fost exprimat de formula „stabilitate + acces la capital”⁶. Este

⁶ Goldstein, Joshua, *International Relations*, Ediția a III-a, Longman, 1999

de subliniat, de asemenea, că la Bretton Woods s-au pus bazele reglementării comerțului internațional – inițiativă concretizată mai târziu în GATT, respectiv OMC⁷. În centrul sistemului Bretton Woods se afla un regim monetar bazat pe rate de schimb fixe pentru monedele din sistem, toate monedele fiind raportate la dolarul american, acesta fiind la rândul său susținut de rezerva de aur a SUA. Un dolar era cotate la 1/35 dintr-o uncie de aur (1 uncie = 28,3 grame). Astfel, în principiu, masa de dolari aflată în circulație era complet acoperită de cantitatea de aur din tezaurul american. Ratele de schimb pentru celelalte monede au fost stabilite în cadrul FMI luându-se în considerare previziunile de creștere ale diferitelor economii naționale. Nici o monedă nu putea devia de la ratele de schimb fixate cu mai mult de 1%. Dacă acest fapt se petrecea, banca centrală a statului respectiv trebuia să intervină pe piață, folosindu-se de rezervele sale de valută-forte, în special de dolari. Dacă moneda se supraaprecia, puteau fi tipăriți mai mulți bani sau putea fi coborâtă rata dobânzilor, iar dacă exista pericolul inflației, banca putea retrage o parte din moneda proprie din circuit cumpărând propriii bani cu valută-forte sau ridicând rata dobânzilor. Sistemul Bretton Woods a funcționat până la începutul anilor '70. El s-a bazat pe dominația clară a economiei americane și pe rigurozitatea politicilor monetare ale băncilor centrale, în special ale celei americane (Federal Reserve sau „Fed”). Dar, înspre anii '70, aceste condiții nu mai erau respectate: țările Europei Occidentale și Japonia își reveniseră spectaculos și începuseră să concureze serios supremația economică a americanilor. Mai mult, japonezii și europenii dețineau mase semnificative de dolari, astfel că America era forțată să răscumpere cu aur acești dolari (numiți uneori și eurodolari). Rezerva de aur a SUA a scăzut sensibil în acest efort. Se puneau probleme dacă aurul din rezerve mai acoperă masa monetară de pe piață. Însă, în 1971, președintele Nixon a oferit economiei SUA aerul necesar cu prețul alienării aliaților europeni și asiatici, Washingtonul abandonând unilateral sistemul Bretton Woods. Pentru a da un impuls creșterii economice și exporturilor americane, dolarul a fost devalorizat în doi pași. În 1971, cotația sa scădea de la 1/35 la 1/38 dintr-o uncie de aur, în 1973, cotația a fost redusă la 1/42,22 dintr-o uncie de aur. De fapt, semnificația acestei „mutări” unilaterale nu este dată atât de devalorizarea monedei americane, cât de renunțarea la cotarea în aur a dolarului și, în consecință, la ratele de schimb fixe. Moneda americană era lăsată să fluctueze liber pe piață, iar celelalte monede nu puteau decât să-i urmeze exemplul. Renunțarea la sistemul Bretton Woods a reprezentat un moment cheie pentru globalizarea economică. Drumul spre dominația piețelor financiare era deschis prin abandonarea regimului monetar rigid. Renunțarea la cotarea în aur a dolarului în perioada '71-'73 nu a lăsat locul unui haos, ci unui nou regim monetar, FMI și BM s-au văzut nevoite să-și redefină rolurile. Practic, ele fuseseră proiectate să susțină arhitectura Bretton Woods și se aflau în pericolul de a rămâne fără obiectul muncii.

Keynes a propus un model pentru economia mondială în care statele jucau un rol extrem de important, iar intervenția lor în cadrul diverselor piețe era considerată dezirabilă și necesară. În anii '70 și '80 acest model a fost atacat și demontat piesă cu piesă. Oricum, prevederile acordului de la Bretton Woods nu mai funcționau din perioada 1971-1973, dar cadrul instituțional proiectat în 1944 a fost conservat după această perioadă și s-a trecut la o reorientare a sa. Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional au rămas așadar în picioare, dar misiunile și instrumentele lor de acțiune au fost reconsiderate. După cum spune Joseph Stiglitz, “Keynes se întorcea, probabil, în mormânt”⁸. Pentru marele economist britanic, re poziționarea instituțiilor respective, realizată cu entuziasm revoluționar de economiști (și politicieni) de orientare libertarianistă, ar fi fost sinonimă unui derapaj cu urmări extrem de grave. Momentul Bretton Woods și, mai ales, ceea ce s-a întâmplat după reprezintă o parte importantă din „arhitectura” globalizării economice, într-atât de importantă, încât se vorbește constant de nevoia unui „nou Bretton Woods”.

Sistemul de la Bretton-Woods nu a funcționat în faza sa inițială, în principal, din cauza a două lacune de ordin structural.

⁷ Micklethwait, John, Wooldridge, Adrian, *A Future Perfect*, Crown Business, New York, 2000.

⁸ Stiglitz, Joseph, *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, Editura Economică, București, 2003.

În primul rând, sistemul era legat direct și indirect prin dolarul american de aur, ori, în situația unui preț fix al acestuia (35 USD/uncia), oferta mondială agregată de metal prețios nu a putut ține pasul cu emisiunea bănească ce a însoțit „boom-ul” economic al anilor ‘50-60. În această situație, convertibilitatea nelimitată a dolarului, principiul crucial al ordinii monetare imediat postbelice, devenea, în măsură din ce în ce mai mare, o ficțiune.

Primul remediu creat în 1967 au fost așa-numitele „Drepturile Speciale de Tragere”⁹, ceea ce însemna de fapt, crearea aceluși „aur de hârtie”¹⁰, care să reprezinte rezerva tampon a lumii, nesubordonată factorilor conjuncturali care afectează oricare monedă majoră a lumii. DST-ul nu este o monedă în sensul obișnuit al termenului, ea nefiind folosită pentru tranzacții comerciale, fiind cotate în funcție de un „coș” de valute-forte. S-au realizat două alocări majore de DST (1970-1972 și 1981), dar acestea nu au oferit soluția unui sistem ancorat în tiparele clasice ale sistemului convertibilității nelimitate. Astfel, în 1971 s-a suspendat definitiv convertibilitatea dolarului american. Decizia din 15 august 1971 de a face dolarul inconvertibil a creat o situație dramatică, dolarul, moneda rezervei internaționale, își pierde valoarea oficială ca urmare a suspendării convertibilității sale în cursul de schimb fix. În această situație toate țările vor lăsa prin modalități diferite, monedele lor flotante. Ca urmare a acestei flotări generale, dolarul va suferi o devalorizare sensibilă, ceea ce a condus la un dezechilibru la nivel internațional.

Rolul Băncii Mondiale și a Fondului Monetar Internațional a fost afectat de această reorientare. În principiu, misiunile celor două instituții rămâneau distincte: Fondul se ocupa de macroeconomie – deficitul bugetar, politica monetară, inflație etc., iar Banca de problemele structurale – investiții, piața forței de muncă, infrastructură etc. În realitate, distincția a fost – și este – adesea încălcată. Banca a început să acorde așa-numitele „împrumuturi de ajustare structurală”, solicitând în prealabil acordul Fondului și impunând solicitantului, condițiile Fondului. Pe de altă parte, FMI s-a văzut nevoit să apeleze de multe ori la visteria Băncii pentru programele sale. De fapt, noua identitate a FMI s-a bazat pe dezvoltarea uneia dintre funcțiile sale secundare (secundară conform designului Bretton Woods), aceea de creditor ultim la nivel internațional, în contextul crizei petrolului din anii ‘70 și a crizei datoriilor din America Latină. Faptul că Fondul nu putea tipări o monedă propriu-zisă a pus mari probleme în exercitarea acestui rol. O altă componentă a noii orientări a BM și FMI a fost constituită de deplasarea preocupărilor acestor instituții către țările în curs de dezvoltare (deceniile șapte și opt) în contextul decolonizării și fragilității noilor state din lumea a treia. După colapsul lagărului comunist, acest interes s-a mutat spre reconstrucția Europei Răsăritene. Evoluția sistemului monetar ne poate oferi o indicație clară despre noua orientare a instituțiilor financiare internaționale și a factorilor de putere din spatele lor.

Cea de-a doua scăpare a sistemului de la Bretton-Woods a fost instituirea cursurilor fixe care s-a dovedit un impediment major în funcționarea întregului ansamblu. Speculațiile monetare internaționale generate de participarea organismelor naționale la susținerea cursurilor monetare naționale implicau mari riscuri pentru monedele naționale.

Unii autori consideră că situația din prezent este similară liberalismului laissez-faire de la începutul secolului al XX-lea. Deși măcar asemănările doctrinare – mai ales încrederea în mecanismul providențial al autoreglării piețelor numit, după Adam Smith, „mână invizibilă” – nu pot fi negate, există deosebiri fundamentale. Practic, avem de-a face cu un nou tip de capitalism, care caracterizează globalizarea economică.

Evoluția sistemului monetar oferă o indicație clară despre noua orientare a instituțiilor financiare internaționale și a factorilor de putere din spatele lor, accesul la fonduri fiind condiționat de respectarea

⁹ D.S.T.

¹⁰ Mircea Teodor Maniu, „Conjunctura economiei mondiale 1970-1990”, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1998.

anumitor condiții. În general, acestea erau cele presupuse de „crezul” economic al liberalismului radical (libertarianism): stat ultraminimal, dereglementarea piețelor, inclusiv a celei de capital, privatizare, deschiderea granițelor, eliminarea barierelor tarifare și a altor politici protecționiste etc. Economia din prezent, deși pune la mare preț libera inițiativă și dereglementarea, se bazează mai degrabă pe rețele de informație, cunoaștere, inovație, resurse sau organizare a căror integrare accelerată pune în dificultate aparatul conceptual existent. Faptul că în firmele cu operațiuni bursiere importante au început să lucreze matematicieni specializați în teoria jocurilor sau în teoriile complexității, arată că actorii din sistem au devenit conștienți de dificultatea sarcinilor lor.

Lipsa generală de satisfacție în ceea ce privește stabilitatea și operabilitatea Sistemului Monetar Internațional a generat în anii '80 și un alt gen de abordare specifică. Opt țări europene au creat în 1979 Sistemul Monetar European¹¹ care, la fel ca și Bretton-Woods-ul, pretindea o „declarație” a autorității monetare centrale cu privire la un curs de schimb oficial, dar admitea limite de variație ce conferea sistemului un caracter de curs liber de piață. În 1979, în condițiile crizei petrolului de la mijlocul anilor '70, Comunitatea Europeană (actuala Uniune) a instituit Sistemul Monetar European (SME). Acest sistem a reprezentat un important pas în vederea realizării unificării monetare. În centrul său se afla un mecanism al ratelor de schimb¹² bazat pe ECU¹³ care funcționa astfel. Monedele din sistem erau schimbate între ele și cotate în ECU după rate fixe. Fluctuațiile erau permise numai în limitele unor intervale foarte stricte: 6% pentru Marea Britanie, Italia și Spania, 2,25% pentru restul țărilor. SME a funcționat foarte bine o vreme, atât pentru state, cât și pentru investitori, valorificând avantajul stabilității. După reunificarea Germaniei însă, lucrurile au început să se schimbe. Economia germană era puternică, dar trebuia să susțină costurile reconstrucției din Est. În aceste condiții, banca centrală germană, Bundesbank, cunoscută pentru rigoarea politicilor sale, și-a concentrat eforturile asupra contracțării inflației măbind rata dobânzilor, deci limitând injecția de monedă (mărci germane) pe piață. Celelalte bănci centrale au trebuit să se adapteze politicilor Germaniei, din cauza prevederilor SME. Banca Angliei s-a văzut pusă într-o situație extrem de dificilă, pentru că economia engleză avea nevoie de relaxarea dobânzilor și de mai mulți bani pe piață pentru a stimula creșterea economică și exporturile, chiar cu riscul inflației. După „căderea” Angliei, atacurile s-au concentrat asupra altor monede care erau percepute ca supraevaluate. Banca Franței, de exemplu, a ajuns să cheltuie în perioada critică a atacurilor speculative, la 29 iulie 1993, până la 100 de milioane de dolari pe minut pentru a susține francul. SME a fost puternic slăbit – practic abandonat – și s-a grăbit procesul care a dus în final la lansarea monedei comune europene.

În tot intervalul 1979-1987 au fost depuse intense eforturi pe linia coordonării politicilor monetare ale membrilor SME, aceasta mai ales din momentul în care rațiunile au determinat ca moneda de referință a SME să fie marca germană, intens cotată față de dolarul american și yen-ul japonez.

Toate aceste evoluții au generat, în planul dinamicii cursurilor de schimb, o puternică apreciere a dolarului american (cu aproximativ 75%) în intervalul 1980-1984, dar și revenirea acestuia în 1986, la nivelul inițial din 1980. Această mișcare dramatică a principalei monede de tranzacție a lumii s-a repercutat, firește, și asupra celorlalți participanți la fluxurile economice internaționale, în primul rând asupra relațiilor comerciale și asupra prețurilor resurselor naturale.

În ultimele decenii, dinamica economică este mai ușor de urmărit în sfera economiei internaționale, decât naționale. În acest context nu este lipsită de semnificație concluzia unuia dintre cei mai analitici cercetători ai principalelor tendințe ale economiei mondiale, John Naisbitt: ”Trăsătura comună, identificabilă atât în anii '80, cât și în anii '90 este globalismul economic.”¹⁴. “Lumea devine din ce

¹¹ S.M.E.

¹² Exchange rate mechanism

¹³ European Currency Unit

¹⁴ John Naisbitt și Patricia Aburdene, “Anul 2000-Megatendințe, zece noi direcții pentru anii '90”, Ed. Humanitas, București, 1993.

în ce mai unitară, dar globalizarea se face la limita inferioară. Ciclurile internaționale sunt complet desincronizate, economia mondială devenind din ce în ce mai incoerentă și imprezvizibilă.”¹⁵

Acest gen de scenariu, însoțește uneori elemente socio-economice, precum dezintegrarea structurilor internaționale ale secolului XX, proliferarea ideologiilor extremiste, catastrofele ecologice sau războaiele locale tot mai frecvente. Principala cauză în măsură să declanșeze o astfel de evoluție ar fi neadecvarea politicilor la macro și mondoscară, politici scăpate de sub control, pe fundalul unui val de liberalism și optimism nejustificate de starea reală a lumii.

Într-o succintă analiză factorială a elementelor pledând în baza realității palpabile și nu a unui ansamblu de speculații ce și-au făcut loc în presa ultimilor ani, se pot identifica forțe care acționează în direcția eliminării pericolului real al polarizării lumii pe coordonate previzibile, sau imprezvizibile. Acestea vor avea probabil, un impact sporit asupra stării de fapt și asupra mișcării tuturor structurilor economiei mondiale în următoarele decenii, cu repercusiuni certe asupra viitorului civilizației umane în ansamblu.

Într-o lume în care egalitatea între națiuni este unanim acceptată, asistăm la formarea unor structuri regionale tot mai puternice și extinse, care dezvoltă politici coordonate între elementele naționale componente, dar și în raport cu exteriorul. Această realitate induce tendința de omogenizare crescândă a abordărilor internaționale. Prima forță antipolarizantă a lumii este voința națiunilor de a acționa în acest sens. Această voință este confirmată de reajustările politice ale ultimilor ani, de realitatea încetării Războiului Rece.

Anumite opinii converg spre ideea că factorul fundamental ce generează, în fapt încadrarea țărilor în curentul de opinie favorabil unei integrări la scară mondială este constituit de exemplul țărilor care au beneficiat maximal de comerțul liber. De regulă, se citează cazul țărilor asiatice, care nu ar fi putut înregistra progrese reale, în absența unei piețe deschise, de o amploare tot mai mare. Pare, deci fundamentală opinia că rolul asumat de către instituțiile specializate ale Națiunilor Unite, precum FMI, B.M și Organizația Mondială a Comerțului, este acela de a globaliza la modul real viața economică a lumii.

Nu s-ar putea vorbi de atingerea unei mase critice pentru globalizarea economică, dacă acest fenomen nu ar fi susținut tehnologic. Marile transformări economice prin care a trecut lumea sunt legate organic de revoluții tehnologice. De exemplu, dezvoltarea motoarelor cu abur în secolul al XVIII-lea a permis dezvoltarea navigației și implicit a comerțului. Dominația britanică din secolul al XIX-lea nu poate fi înțeleasă dacă nu sunt considerați factorii tehnologici care au făcut posibil atât avansul industrial al englezilor, cât și supremația lor navală.

Demografia reprezintă o forță care trebuie luată în calcul, în sensul structurării pe grupe de vârstă și pe regiuni a populației. În 1990, numai 21,4% din grupa de vârstă 0-14 ani era localizată în țările dezvoltate în timp ce această grupă înregistrează 35,6% în țările în curs de dezvoltare. Dacă raportarea se face la Africa, ponderea se ridică la 45%.

Cuplând această problematică cu cea a polarizării veniturilor foarte mici înregistrate în aceste categorii de țări, precum și cu faptul că peste un miliard de tineri vor ajunge, în țările lumii a III-a, la vârsta de muncă fără a avea posibilitatea exercitării muncii, în cursul acestui deceniu, este evident că se va înregistra o presiune accentuată în direcția emigrării. Pentru că, practic, toate țările industrializate descurajează imigrarea legală (cu excepția forței de muncă supercalificate), ele vor fi curând puse în ipostaza de a se confrunța cu imigrarea ilegală.

Abordarea problemei imigrării la scară mondoeconomică poate fi conștientizată prin impactul economic al liberei circulații pe axa Est-Vest a continentului european sau prin masive mișcări de populație în interiorul și spre exteriorul celui mai mare rezervor demografic al lumii, Asia. Dincolo de aspectul cantitativ al problemei se întrevede aspectul calitativ real, constând în faptul că, în pofida

¹⁵ James Robertson, "Future Wealth", New York Bootstrap Press, New York, 1990.

tuturor încercărilor de limitare a fenomenului, începutul secolului XXI este caracterizat de un val masiv de imigrări spre lumea industrializată, consecința imediată fiind amplificarea omogenizării culturale a lumii cu valente constructive în direcția globalismului.

Nu cu mai mult de un deceniu în urmă se considera că decalajele tehnologice între țări sunt insurmontabile. Liberalizarea accentuată a comerțului la începutul anilor 90 a creat potențialitatea accesului la tehnologii, în lipsa barierelor politice drastice din anii Războiului Rece. Este cert că cele mai importante mișcări ale conjuncturii economice ale anilor '70 și '80 au fost generate de aspectul tehnologic, prin individualizarea energiei ca sector fundamental pentru existența omenirii. Problema energiei, în accepțiunea sa mondoeconomică, implică o nouă dimensiune contemporană: demonopolizarea acesteia. Creșterea economică a lumii a fost condiționată într-atâtde accesul la resursele energetice, încât au fost declanșate războaiele pentru resurse. În condițiile contemporane, diversificarea surselor energetice ale lumii se presupune că va atinge în curând niveluri în măsură să susțină o creștere organică, în condițiile abandonării modelului energetic clasic. Este posibil să asistăm la o scindare a lumii în două segmente, unul utilizând intensiv energia și având multiple alternative, iar altul utilizând extensiv și de o manieră clasică o energie relativ ieftină.

În coordonatele anilor '90, problema energetică se menține, dar pe aliniamente sensibil diferențiate. În ultimul deceniu, economia mondială a făcut pași însemnați în două direcții: utilizarea mai eficientă a resurselor de energie, precum și conștientizarea impactului pentru generațiile viitoare a degradării ireversibile a mediului ambiant. În 1990, producția mondială de țiței se cifra la aproximativ 60 de milioane de barili zilnic, adică aceeași cantitate exploatată în 1980. Acest fapt indică clar schimbările tehnologice și conceptuale din lume.

Diminuarea sensibilă a costurilor unei game extinse de tehnologii uzuale sau chiar de vârf a coborât semnificativ bariera posibilităților de accesare a unor sisteme tehnologice moderne, chiar în condițiile unei austerități sporite. În acest sens, explozia tehnologică a ultimului deceniu poate fi interpretată drept o realitate în măsură să schimbe paradigma clasică a evoluției ciclice fundamentale pe una sau două descoperiri epocale, capabile să imprime o nouă traiectorie producției, într-un număr limitat de țări.

Mult dezbătuta necesitate a parcurgerii de către toate țările lumii a acestor stadii de dezvoltare de sorginte industrială pare definitiv trasată în favoarea concepției „arderii etapelor” posibilă pe un suport educațional adecvat. În aceeași ordine de idei, mai importantă și mai relevantă decât accesul nemijlocit la tehnologie, apare problema accesării acesteia de către o populație în majoritate ignorantă în această privință. Problema diseminării tehnologiei se transformă, în mare măsură, în problema diseminării educației, în general, a celei tehnologice, în special.

Încrederea crescândă în tehnologia informației a condus la informatizarea piețelor și burselor și, s-ar putea spune, la unificarea pulsului economic al planetei. Evenimentele importante au efecte globale în timp real. Creșterea recentă a prețului petrolului a coborât instantaneu indicii bursieri în toată lumea. Astfel de exemple țin deja de normalitate, ele nu sunt însă mai puțin semnificative.

Suntem foarte departe de epoca în care forța de muncă fizică și pământul reprezentau bazele dezvoltării economice. Începem să ne îndepărtăm și de dominația „monștrilor” industriali. În anii 1950, se estimează că procesele materiale contribuiau la producția industrială a SUA cu circa 80%, cunoașterea adăuga doar 20%. Prin 1995, proporțiile aproape se inversaseră; cunoașterea deținea 70%. În centrul economiei din prezent se află așa-numitele sectoare care folosesc intensiv cunoașterea/informația (eng. „knowledge-intensive”): industria de computere și soft, comunicațiile, media, electronica, aplicațiile geneticii etc, iar serviciile au început să ocupe un loc mult mai important decât producția propriu-zisă. Avem de-a face cu o economie bazată pe cunoaștere și nu doar cu anumite sectoare, pentru că, în ciuda asimetriilor dintre diferitele ramuri, importanța capitalului intelectual este resimțită la nivel global și nu local.

Universitățile – de stat sau private – și companiile investesc masiv în cercetare. În general, educația este orientată mult mai puternic de și către nevoile acestei economii aflate la un pas de virtualizare.

Cercetarea și dezvoltarea sunt cuvintele de ordine acum. Institutele, departamentele sau programele care se ocupă de cercetare și dezvoltare atrag fonduri imense și elita științifică a lumii. Parteneriatele public-privat, între universități și companii, au proliferat în aceste condiții. Cunoașterea are nevoie de suport material, cu toate că nu este ea însăși materială.

În consecință, economia bazată pe cunoaștere este una mai „ușoară” și mult mai dinamică. Așezată pe o infrastructură ultraperformantă, „servită” de mințile luminate ale planetei, economia bazată pe cunoaștere se recomandă ca modelul optim pentru globalizarea economică.

Lester Thurow¹⁶ distinge două etape, două valuri în evoluția globalizării, considerată a fi un fenomen specific ultimelor decenii ale secolului al XX-lea. Prima etapă a avut loc în anii '50, '60, '70. Caracteristica ei principală: a fost condusă de guverne, ghidată de decizii politice. Substanța procesului era asigurată de aranjamente comerciale care să diminueze taxele și, deci, inclusiv, costurile produselor respective. Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT), lansat în anii '60, urmărea de fapt să asigure un regim comercial liber și global pentru statele capitaliste. În toată această perioadă s-au adoptat măsuri importante pentru liberalizarea comerțului, care au reprezentat tot atâția pași în realizarea unui „capitalism integrat”.

Al doilea val al globalizării, afirmat cu putere în anii '90, se deosebește prin câteva caracteristici. El are la bază afirmarea unor tehnologii (microelectronice, computere, robotică, telecomunicații, noile materiale și biotehnologia). Este rezultatul „unei transformări tehnologice de tip seismic”, care au și generat un nou tip de economie, economia bazată pe cunoaștere („knowledge-based economy”). Actorii noului val nu mai sunt guvernele, ci corporațiile, marile companii care acționează la nivel global. Ele au realizat forța noilor tehnologii, ele le-au promovat și sunt noii vectori de progres.

Criticii globalizării financiare contemporane insistă asupra inconvenientelor pe care această globalizare le prezintă și, în mod deosebit, asupra celei mai vizibile: variabilitatea taxelor de schimb și instabilitatea financiară. Astfel, intensificarea relațiilor financiare internaționale observate la sfârșitul secolului al-XIX-lea a fost însoțită de o generalizare progresivă a schimburilor fixe, etalonul aur s-a răspândit, între 1880-1913 în quasi-totalitatea țărilor, globalizarea financiară contemporană a prins avânt în 1971 odată cu încetarea schimburilor fixe instituite în 1944 prin acordurile de la Bretton-Woods. Flotarea monedelor nu a avut efectele benefice pe care le-au dorit cei mai fervenți apărători ai acestei idei, Milton Friedman și Harry Johnson care puneau înainte calitățile stabilizatoare.

În primul rând, dacă într-un context de puternică mobilitate internațională a capitalului financiar, flexibilitatea taxelor de schimb este compatibilă cu perpetuarea importantelor dezechilibre externe, însăși natura acestor dezechilibre ridică probleme.

În al doilea rând, diferențierea cursurilor de schimb ale diferitelor monede este, evident, excesivă. După jumătatea deceniului '80, numeroase lucrări au încercat să explice această volatilitate “excesivă”, fie prin menținerea ipotezelor obișnuite de anticipări raționale și de omogenitate, fie ținând cont în mod explicit de imperfecțiunile informaționale ale piețelor financiare și, în mod deosebit, a piețelor de schimb.

Analiza economică modernă permite concluzionarea fără urmă de dubiu, asupra caracterului benefic al globalizării financiare. Astfel, peste ipotezele obișnuite ale eficienței informaționale a piețelor financiare, libertatea de mișcare internațională de capital favorizează o afectare optimă resurselor financiare pe scară mondială. Țările cu profit național mare nu investesc acest profit în economia națională. Astfel, capitalul se va deplasa dinspre țările cu capital mare înspre țările cu capital mai redus; legea randamentelor descrescătoare a factorilor va asigura o polarizare a fluxurilor financiare internaționale dinspre țările dezvoltate spre cele în care stocul de capital este mai redus.

Pe lângă aceste avantaje “statice” teoretice ale liberalizării financiare internaționale (în termeni de alocări de resurse), analizele recente au subliniat existența unor avantaje “dinamice” legate de

¹⁶ Thurow, Lester, *Fortune Favors The Bold: What We Must Do To Build A New And Lasting Global Prosperity*, HarperCollins Publishers, New York, USA, 2003.

modalitățile contemporane de transferuri internaționale de capital. Chiar dacă acestea iau forma investițiilor directe străine, aceste aporturi externe pot să fie însoțite de transferuri tehnologice care să favorizeze răspândirea progresului tehnologic.¹⁷

În pragul mileniului al treilea, mondializarea a devenit o stare de fapt. În aceste condiții guvernele, instituțiile financiare internaționale, oamenii de afaceri vor trebui să facă față unor sfidări și provocări, așa numitele “noile reguli ale jocului”, globalizarea comportând în același timp o serie de aspecte pozitive, novatoare și dinamice, dar și o multitudine de aspecte negative, perturbatoare și marginalizante.

Bibliografie:

1. Bouet, Antoine, *Globalisation et Politiques Economiques*, Ed Economica, Paris, 1999.
2. Ciobanu, Gheorghe, *Tranzacții economice internaționale – curs universitar*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2001.
3. Dunning, John (coord.), *Governments, Globalization, and International Business*, Oxford University Press, 1999.
4. Dunning, John (coord.), *Regions, Globalization, and the Knowledge-Based Economy*, Oxford University Press, 2002.
5. Goldstein, Joshua, *International Relations*, Ediția a III-a, Longman, 1999.
6. Guillochon, Bernard, *Economie Internationale*, 3-eme edition, Ed.Dunod, Paris, 2001.
7. Hirst, Paul, Thompson, Graham, *Globalizarea sub semnul întrebării*, Editura Trei, București, 2002.
8. LeCacheaux, Jacques, *Globalisation et politiques économiques*, Ed Economica, Paris, 1999.
9. Maniu, Mircea Teodor, *Conjunctura economiei mondiale 1970-1990*, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1998.
10. Martin, Hans-Peter; Schumann, Harald, *Capcana Globalizării*, Editura Economică, București, 1999
11. Micklethwait, John, Wooldridge, Adrian, *A Future Perfect*, Crown Business, New York, 2000.
12. Naissbitt, John, Aburdene, Patricia, *Anul 2000-Megatendințe, zece noi direcții pentru anii '90*, Ed. Humanitas, București, 1993.
13. Ondo Ossa, Alberto, *Economie Monetaire Internationale*, Ed. Estem, Paris, 1999.
14. Penasa, Serge, Tiran, Andre, *Economie Generale-Developpement-Crises-Globalisation*, Ed.Ellipses, Paris, 1996
15. Robertson, James, “*Future Wealth*”, New York Bootstrap Press, New York, 1990.
16. Soros, George, *Despre globalizare*, Editura Polirom, București, 2002
17. Steinherr, Alfred, *The new European financial marketplace*, Ed. Longman Press, London, 1992.
18. Stiglitz, Joseph, *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, Editura Economică, București, 2003.
19. Thurow, Lester, *Fortune Favors The Bold: What We Must Do To Build A New And Lasting Global Prosperity*, HarperCollins Publishers, New York, USA, 2003.

---

¹⁷ Jacques LeCacheaux, “Globalisation et politiques économiques”, Ed Economica, Paris, 1999.